

En aaben Anstalt under dansk Fængselsvæsen.

Af Afdelingsinspektør H. WORSAAE PETERSEN.

Da den voksende Kriminalitet et Par Aar efter Krigens Udbrud begyndte at mærkes i Form af et stigende Overbelæg paa Statsfængslerne, blev det hurtigt klart, at Oprettelsen af mindre „Aflastningsanstalter“ var nødvendigt. Samtidig med at Overbelægget medførte, at Fællesskabet bredte sig i de tidligere Cellefængsler, fortærede det ogsaa lidt efter lidt store Dele af disse Anstalters Paavirkningsmidler. Skole- og Læsestuer, Sløjdlokaler o. s. v. blev forandret til fælles Sovesale; og Fællesskabet i sig selv forringede og vanskeliggjorde Paavirkningsarbejdet. Jeg vil tro, at denne Udvikling blev særlig alvorlig for Statsfængslet i Nyborg, som væsentlig arbejdede med unge kriminelle Begyndere. Betingede Domme anvendtes mindre i disse Aar, og det bevirkede, at man hurtigt skimtede en Type, for hvem dette Fællesskab kunde blive skæbnesvangert. Man brugte i sin Tid paa Statsfængslet Betegnelsen: „de flyvepladsdemoraliserede“ om denne Type, og der mentes hermed den ufordærvede Arbejdertype eller Tjenestekarletype, som, lokket af de svimlende Lønninger, en kort Tid arbejdede paa Flyveplads, blev afskediget, og derpaa søgte sammen med de mange tvivlsomme Eksistenser, som kredsede omkring disse Arbejdspladser, hvorefter han via Sortbørs, Pulterkammertyverier eller lignende snart havnede som første Gang straffet i Statsfængsel. Fællesskabets Virkninger i Statsfængslet var værre, end det almindeligvis vilde have været Tilfældet, fordi ændrede

Afleveringsregler bevirkede, at Sorteringen af Fangerne blev grovere, og Pladsforholdene paa Statsfængslerne muliggjorde ikke nogen rigtig effektiv Sortering indenfor Murene. Da Kriminalitetsbølgen voksede, blev Problemet med at skaffe Aflastningsanstalter, hvorved der dog kunde foretages en grov Sortering, hurtigt akut, og ret pludseligt i Sommeren 1943 kom derfor Fængselsafdelingen ved Nørre Snede til Verden — i Begyndelsen for at kunne aflaste Statsfængslet i Nyborg. — Paa samme Maade opstod senere Afdelinger i Store Grunnet, Renbæk, Kærshovedgaard og Tarm, men jeg skal indskrænke mig til at referere en Smule om Afdelingen ved Nr. Snede, som jeg har fulgt siden Starten, og som er den Afdeling, der vel har virket længst efter sit Formaal.

Selve den Kendsgerning, at Anstalten blev oprettet saa hurtigt, og at den øjeblikkelige Trang var saa stor, medførte naturligt, at den i Begyndelsen fik noget improviseret og eksperimenterende over sig, og det kan vist ikke siges at have været til Skade, at Forholdene ikke var for fastlagte i Starten. — Før Anstalten overtoges af Fængselsvæsenet, havde den været anvendt som „Fredehjem“ for unge Piger, og saadan som Bygninger, Lokaler og Funktionærboliger var anbragt i Forhold til hinanden, var det simpelt hen umuligt at foretage nogen særlig Sikring af Anstalten uden langvarige og kostbare Foranstaltninger. Hertil var der hverken Tid eller Raad, og saaledes voksede den „aabne“ Anstalt saa at sige frem af sig selv og af Tid og Forhold.

Det var dog ikke noget epokegørende eller revolutionerende Eksperiment, man kastede sig ud i. Bag Eksperimentet laa jo de Erfaringer, som i samme Retning tidligere var gjort dels ved en „halvaaben“ og stærkt pædagogisk præget Anstalt som Ungdomsfængslet paa Søbysøgaard og dels ved de gamle Sommerkolonier under Statsfængslet i Horsens. Det var vel derfor heller ikke noget Tilfælde, at denne første Anstalt af den Art underlagdes Inspektøren for Statsfængslet i Horsens, hvorved Anstalten saa at sige udviklede sig som en Videreførelse af allerede eksisterende Idéer og Traditioner. Derimod kan man

vist ikke sige, at de svenske aabne Anstalter spillede nogen stor Rolle som direkte Forbillede; Forbindelsen med Sverige var jo i disse Aar afbrudt, og det var vist kun faa praktiske Fængselsfolk, som herhjemme dengang havde et detailleret Kendskab til de aabne svenske Anstalter, men selvfølgelig laa jo ogsaa nok bag Eksperimentet den Tanke, at naar man havde gode Erfaringer i Sverige, kunde det ogsaa gennemføres her i Landet.

Nogen særlig bevæget Historie har Afdelingen ikke haft i sin korte Levetid. To Gange beslaglagde ganske vist den tyske Værnemagt Anstalten, men begge Gange opgav man det igen. Ellers skal kun nævnes, at Afdelingen i Juli 1946 fra at være en speciel „Ungdomsafdeling“ under Statsfængslet i Horsens blev gjort selvstændig i administrativ Henseende og sorterer nu direkte under Direktoratet for Fængselsvæsenet. Ganske langsomt har Anstalten saa formet sig efter de forhaanden værende Muligheder, og det er kun vagt, at man nu kan skimte dens selvstændige og karakteristiske Træk.

Omgivelserne er 100 % jyske: en storladen Natur med vældige skovklædte Bakker mod Nord og gammel Hede, som nu er beplantet mod Vest. Gamle Birke og Graner mildner Barskheden i Landskabet, hvor Afdelingen er beliggende, og en taaget Novemberdag eller en Vinterdag i Sne kan der være en ejendommelig stærkt virkende Skønhed over Stedet. Ogsaa Historien præger Eggen, den gamle Hærvej gaar 100 m fra Hovedbygningen, og overalt — ogsaa paa Afdelingens Areal — ser man Kæmpehøje som brune Lyngpletter i de dyrkede Agre.

Anstaltsbygningerne, som er beliggende i en Lavning mellem Bakkerne, er omgivet af et gammelt Haveanlæg, som nu er forenklet noget; og dette i Forbindelse med Hovedbygningens lave, stuehusagtige Udseende bevirker, at der ikke er noget anstaltspræget end sige fængselsagtigt over Stedet. Hvor meget dette ydre betyder i det daglige Arbejde med Fangerne, kan vanskeligt afgøres, men det synes ikke at være helt uvæsentlig, navnlig i Begyndelsen. Man har derfor ogsaa ved Indretningen af Lokalerne med smaa Midler tilstræbt at gøre disse saa lidet

„anstaltsagtige“ som muligt: der er anvendt primitive stærke Farver, Bjælkeloftet er bevaret, lange Borde er undgaaet mest muligt og lignende. Da man har været saa heldig at have haft enkelte kunstnerisk begavede Fanger, er disses Evner anvendt ved Udsmykningen, hvorved flere af Lokalerne har faaet noget ganske morsomt og særpræget over sig. Jeg tror, at Atmosfæren paa en Anstalt er medvirkende til at skabe Tonen blandt Fangerne, og i den Henseende har ogsaa selve Lokalernes Udseende en Funktion, om end vel ikke nogen afgørende Funktion. Armatur findes kun for Vinduer i Depotet og for Anstaltens to Straffeceller. Alle Fangernes Opholdsstuer, Læsestuer m. v. er beliggende i Stueetagen og vender ud mod Haven og „Parken“. Ved Mørkets Frembrud lukkes Yderdørene, men om Dagen gaar Fangerne ud og ind, som de vil, paa Anstalten. Belægningsbygningerne bestaar nu af to Afdelinger „A“ og „B“. Afdeling „A“ er den gamle oprindelige Bygning og rummer paa 1. Sal Fangerne Soverum. Man havde oprindeligt her store Fællesstuer til 6 eller 8 Mand, men det er nu lykkedes at faa disse bragt ned til 3- og 4-Mandsstuer, ligesom man nu ogsaa her raader over *en halv Snes Enestuer*, som selvfølgelig er stærkt efterspurgte. Endvidere findes i Hovedbygningen: Lægeværelse, Baderum, Spise- og Skolelokaler, Bibliotek, Husflids- og Samlingsstuer, Afdelingens Køkken, Depot og Kontorer samt Privatbolig for Afdelingsinspektøren.

Afdeling „B“, en Træbygning, som i Aar er opført i Forlængelse af Hovedbygningen, er derimod kun indrettet til Belæg. Der findes her Vaskerum med Bad, Samlingsstue, Læsestue med Bibliotek og 6 ret gode Soverum med Plads til 8 eller 6 Mand i hver Stue. Mod Afdelingens Gaardsplads — beliggende i to særskilte Bygninger — findes Afdelingens Vaskeri og en Dobbeltbolig for Vagtmester og Overbetjent. Rent anstaltsmæssig ligger sidstnævnte Bolig uheldigt og generende, men man har ikke under de nuværende Forhold kunnet faa den nedlagt. Umiddelbart nordøst for Afdelingen ligger Værkstedbygningerne for Snedkeriet, som nu er beregnet til at kunne beskæftige en 25 Mand, mens Gartneriet, som beskæftiger fra 16 til 20 Mand,

er beliggende lige sydøst for Afdelingen. Endelig er Landbruget, som beskæftiger godt 20 Mand, fordelt paa to Avls-gaarde, som efterhaanden er købt til til Afdelingen i Beskæftigelsesøjemed. Den ene Gaard er beliggende $\frac{1}{2}$ km øst for Afdelingen og den anden $1\frac{1}{2}$ km sydøst for Hovedbygningen. I Forbindelse med begge Gaarde er nu indrettet Funktionær-boliger.

Af Jordtilliggender er der ialt ca. 135 Td. Land, heraf dyrkes de 83 af Landbruget og ca. 7 Td. af Gartneriet, mens de resterende 45 Td. Land er Plantage, Grandplantage af forskellig Alder lige fra 25—30 til ganske ung Nyplantning. Som det vil fremgaa af ovenstaaende, er følgende tre Fag repræsenteret: Landbrug, Gartneri og Snedkeri. Ved Starten i 1943 var Fangebeskæftigelsen udelukkende lagt an paa Friluftsarbejde, men det viste sig hurtigt at være ret utilfredsstillende i Længden. De egentlig landlige Fangetyper, vi havde ventet, udeblev. Mellem Halvdelen og $\frac{2}{3}$ af de Fanger, vi modtog, var mere eller mindre byprægede, og de kunde ofte have vanskeligt ved at finde sig til Rette i et „Bondearbejde“, som de hævdede, de aldrig vilde faa Berøring med senere hen. Man begyndte derfor i det smaa at oparbejde lidt Værksteddrift, hvor man beskæftigede op til en halv Snes Mand. Arbejdet her havde jo nok en overvejende fabriksmæssig Karakter, men det gav dog lidt haandværksmæssigt Haandelag og Rutine, og rent praktisk var det af stor Værdi, at man kunde foretage Reparationer og mindre Byggearbejder ved egen Hjælp. Omtrent samtidig startedes lidt Gartneri, som har den Fordel at være Friluftsarbejde, men samtidig et let Arbejde af en afvekslende Karakter. De to sidstnævnte Fag har saa i de senere Aar udviklet sig saaledes, at de nu hver aftager ca. $\frac{1}{3}$ af de Fanger der bliver tilbage, naar Økonomien har taget sin Part, og den sidste Trediedel, som saa nogenlunde svarer til de egentlige landprægede Typer, anbringes saa ved Landbruget.

Personalet er ialt paa 29 Personer fra Reservebetjent til Afdelingsinspektør. — En endelig Præsteordning er endnu ikke helt fastlagt; mens Afdelingen sorterede under Statsfængslet i

Horsens, varetoges denne Gerning af Fængselspræsten der, og forhaabentlig lykkes det at faa en lignende Ordning i Stand igen. Der er til Afdelingen knyttet en honorarlønnet Lærer, som udelukkende har Beskæftigelse ved Fængselsafdelingen, og som leder og tilrettelægger Undervisningen, Biblioteket, Sport, Idræt og Fritidsbeskæftigelse, ligesom han deltager i en Del af Forsorgsarbejdet. Anstaltens Regnskabsvæsen og Kontorarbejde forestaas af en Overassistent, som til Hjælp har en kvindelig Kontormedhjælper.

Det daglige Regnskab for Anstalt, Personale og Fanger føres paa Afdelingen under Ledelse af Overassistenten, mens dog Førelse af Journal og Hovedbog varetages af Centralbogholderiet i København. Overassistenten deltager ligeledes i Forbindelse med Afdelingsinspektøren i den daglige Ledelse af Arbejdsdriften paa Stedet og fører Tilsyn med Arbejdsdriftens Køb og Afsætning. De tre Arbejdsgrene, som er repræsenteret her, forestaas af Værkmestre, en Værkmester III ved Landbruget og en Værkmester IV ved Gartneri og Snedkeri. Anstaltens Økonomiarbejde forestaas af to Overbetjente, een ved Køkkenet og een ved Depot og Vaskeri. Ved selve Tilsynsarbejdet med Fangerne er beskæftiget 1 Vagtmester, to Overbetjente og 17 Reservebetjente. For en overfladisk Betragtning synes 17 Reservebetjente maaske at være et meget stort Tal, naar man tager Fangekategorien og Forholdene her i Betragtning, men Tallet er i Virkeligheden meget lille. Naar man ser bort fra de 5 Reservebetjente, som fragaar til Nattevagt og Afløsning paa Fridage, har man 12 Mand tilbage, lige tilstrækkeligt til Besættelse af 6 Poster, hvilket igen vil sige, at det egentlige bevogtningsmæssige Tilsyn med 80 Fanger spredt over et meget stort Arbejdsomraade, der omfatter Afdelingen, Værksteder og Jord- og Skovarbejde indtil 3—4 km fra selve Anstalten, er fordelt paa kun 6 Mand, som altsaa hver gennemsnitlig fører Tilsyn med godt 13 Fanger. Det er derfor ogsaa mest korrekt at anvende Betegnelsen: „Tilsyn“, for om Opsyn i almindelig fængselsmæssig Forstand kan der naturligvis ikke blive Tale.

Anstalten er indrettet til et Gennemsnitsbelæg af 80 Fanger,

og da man uden Udvidelser af nogen Art har haft dette Antal til i Aar, endskønt Afdelingen som „Fredshjem“ kun var beregnet til et Gennemsnitsbelæg af 35—40 unge Piger, vil det forstaas, at man indtil nu har lidt af et konstant og trykkende Overbelæg, og hertil kommer ydermere, at man i Anstaltens første Aar havde et indkasereret Personale paa en halv Snes Mand. Nu er dette imidlertid afhjulpet noget ved Ibrugtagelse af afdeling „B“.

I Skrivelse fra Direktoratet for Fængselsvæsenet af 27/2 1946 er fastsat Regler for Aflevering af Fanger hertil, og Betingelserne er:

at de ikke er over 30 Aar,

at de ikke de sidste 5 Aar har afsonet Straf i Statsfængsel og at Straffetiden ikke overstiger 2 Aar.

Der er saaledes fastsat ret vide Rammer for Anbringelse her, men i Praksis er det dog et nogenlunde rigtigt og egnet Materiale, man modtager.

Man kan sige, at Aldersgruppen 18—30 Aar er for omfattende, idet der i Alderen fra 25 til 30 Aar ofte foregaar en ret afgørende Ændring i Indstilling og Interesser, som gør, at Folk fra denne Aldersgruppe daarligt kan gaa i Spænd med de helt unge. Det viser sig dog, at det i Praksis kun er faa Folk, vi modtager i denne Alder, formodentlig fordi Kriminaliteten sjældnere begynder paa saa sent et Tidspunkt. At have enkelte lidt ældre Fanger sammen med de unge kan ofte have en ganske heldig Indvirkning paa Helheden, men hvis man en Overgang faar for mange, kan det bevirke en Klikedannelse, som kan være temmelig generende i det daglige, og som føles unaturlig ikke mindst af Fangerne. Med Hensyn til kriminel Fortid er Rammerne for Anbringelse i Anstalten ogsaa temmelig vide, og det er sikkert nødvendigt. Ved Anbringelse i aaben Anstalt som denne her maa det være af afgørende Betydning, at der tages individuelle Hensyn.

Det har undertiden været paafaldende, at Fanger med en ret broget Fortid har klaret sig godt, udviklet sig godt under Opholdet her, mens omvendt andre med en blank Fortid synes at

have staaet i Stampe under Opholdet og snarere er gaaet mere forraaede herfra, end de var, da de kom. Det er sikkert forkert hvis en Fanges kriminelle Fortid i sig selv udelukker ham fra Anbringelse paa aaben Anstalt, hvis han har Mulighed for at komme der paa det rigtige Tidspunkt, men selvfølgelig bør Udvælgelsen foretages med Sagkundskab og ske med Forsigtighed, da ganske faa forkert anbragte Fanger paa forholdsvis kort Tid kan anrette uforholdsmæssig stor Skade. Som lige anført tror jeg dog heller ikke, at man kan gaa ud fra, at alle første Gang straffede eo ipso er egnede til Anbringelse paa aaben Anstalt. Man møder ret ofte Typer med en helt blank Fortid, om hvem man hurtigt kommer til den Anskuelse, at en anden — maaske mere isoleret — Afsoningsform vilde have været at foretrække. Jeg har igennem den Tid, der er gaaet, faaet et meget stærkt Indtryk af, at en nøje Prøvelse af hver enkelts Forhold før Anbringelse paa aaben Anstalt maa være en af de vigtigste Forudsætninger for, at en saadan Anstalt kan virke tilstrækkelig effektivt. Jeg mener hermed ikke, at man bør stræbe efter et næsten ensartet Menneskemateriale, men efter et — gerne blandet — Menneskemateriale, som virker godt sammen. Selv om man kommer fra det nuværende skadelige absolutte Fællesskab, saa er der dog ogsaa i Fællesskabet saa mange pædagogiske Værdier: ved Arbejde, Skole, Idræt og i „Klubber“ o. s. v., at man sikkert altid vil bevare en kontrolleret Form for Fællesskab, saa det vil altid være af afgørende Betydning, hvem man sætter sammen. —

Efter Reglerne kan man ogsaa her modtage Sædeligheds- og Voldsforbrydere, men i Praksis har man ikke haft ret mange af denne Kategori. Der er nogle faa, som har afsonet mindre Straffe af den Slags her, og det har i intet Tilfælde vist sig uheldigt, men man har dog ikke rigtig turdet anbringe Fanger med saadanne Straffe her i større Omfang, saa det er i alt væsentlig Straffe for Berigelsesforbrydelser, der afsones her.

Med Hensyn til Afsoningstidens Længde er det sikkert rigtigt at sætte Grænsen ved to Aar for at faa alle de „rigtige“ med, men som Forholdene er nu, anser jeg det dog for rigtigst,

at de Straffe, som afsones i aaben Afdeling, ikke varierer for meget i Længde. Hvis en Fange med 2 Aars Straf anbringes her umiddelbart efter Dommens Afsigelse, skal han blive her ca. $1\frac{1}{2}$ Aar, hvilket i sig selv ikke er for længe, men med de altovervejende kort Tids straffede, som afsoner her, vil det betyde, at en saadan Fange ser mellem 175 og 225 Fanger blive indsat og løsladt igen, inden Turen kommer til ham, og det er uheldigt. Det medfører, at han til sidst sidder og følger sig som en levende „perpetuum mobile“, og allerede 3—4 Maaneder før sin Løsladelse paa Prøve gribes han af en „Løsladelsesuro“, som faar et mere og mere nervøst og sygeligt Præg, efterhaanden som Datoen nærmer sig. Vi har vel haft knap en halv Snes Fanger med saa lange Straffe, og de har alle haft en meget vanskelig Periode i den sidste Tid.

Den gennemsnitlige Afsoningstid her har varieret lidt fra det ene Aar til det andet, men har ligget mellem $4\frac{1}{2}$ og 5 Maaneder. I Almindelighed føles denne Afsoningstid paa ca. 5 Maaneder alt for kort. Hvis man skal opnaa lidt i Retning af en stabiliserende Indflydelse paa Fangerne, tror jeg, at et Tidsrum paa 9—10 Maaneder er det mindste, man kan nøjes med, og det bedste vilde sikkert være om den gennemsnitlige Afsoningstid laa omkring 1 Aar, men det bliver i saa Fald vanskeligt efter den nugældende Straffelov at faa et Belæg, som ikke er for medtaget og ringe. Man har her ofte et ubehageligt Indtryk af, at man opnaar for lidt med disse 5-Maaneders Folk, og rent anstaltsmæssigt udgør de mange Løsladelser og Indsættelser et Uromoment, som føles uheldigt i det daglige. I de første 3 Aar overførtes Fangerne hertil direkte fra Statsfængslet i Hold paa fra 6 til 12 Mand, mens man nu modtager dem direkte fra Arresterne, og Erfaringerne synes at vise, at det sidste er at foretrække. Der kan fra de store Fællesstuer paa Statsfængslerne medfølge en kedelig kontrær Indstilling overfor Personale, Anstalt og Tilværelsen i det hele taget, en Indstilling, som man sjældnere møder, naar Fangerne overføres direkte fra Arresthus og kort Tid efter Afsoningens Paabegyndelse. Som Forholdene er her, har man nemlig endnu for lidt Plads og for

faa Midler til at imødegaa og begrænse den Virkning, som en saadan forkert indstillet Klike kan have paa hele Tonen og Atmosfæren paa Anstalten, og denne nedbrydende Virkning vil derfor for det meste være lang Tid om at fortage sig igen. Det maa ogsaa siges at være en Fordel at faa Fangerne enkeltvis i Stedet for i Hold, da man derved har Mulighed for at lade dem alle gennemgaa et lille „Begyndelsesstadie“, hvor de er isolerede. Dette Stadie strækker sig i Reglen kun over en 5—6 Dage, men det viser sig tit at være af Betydning, at de Funktionærer, som skal have med Fangen at gøre senere hen under Opholdet, faar Lejlighed til at tale med ham og eventuelt raadgive ham, inden han overlades til Medfangernes „Fiduser“ til den „nye“. Jeg tror nu heller ikke, at man ganske bør overse det maaske noget gammeldags Begreb: Kontemplation. I en Tid, hvor Fanger kommer fra overfyldte Arrester til overfyldte Fængsler, og hvor de maaske ikke i Aar eller Maaneder har været alene eller „sig selv“ i blot en halv Time, vil jeg tro, at de som oftest har godt af en Uges Ro og Isolation til at gøre lidt Status over deres Situation og over Fremtiden.

Bortset fra denne Ugestid i Reception har man ikke her noget progressivt System, og har ikke heller savnet det, men det er vel sandsynligt, at en vis Progression vilde være hensigtsmæssig, hvis Afsoningstiden her var længere, end Tilfældet er. Endelig ligger der jo en vis Progression i de varierede Arbejdsmuligheder og i det, at Fangerne kan „avancere“ fra Afdeling „B“, som er en udpræget Fællesafdeling, til Afdeling „A“, som baade har mindre Belægningsstuer, Enestuer og bedre Pladsforhold i det hele taget. — Dette at man nu disponerer over to adskilte Belægningsafdelinger, har været en betydelig Gevinst, idet man for første Gang her har været i Stand til at foretage en lokal Grovsortering af Fangerne og dermed begrænse de daarligste Elementers Indflydelse en Smule, samtidig med, at man har faaet et — desværre altfor lille — Antal Enestuer for dem, som Fællesskabet piner haardest. Med Hensyn til denne Sortering vil jeg dog anse det for uhensigtsmæssigt saa at sige at koncentrere alle de daarligste Elementer paa en enkelt iso-

leret Afdeling, hvorfor man har tilstræbt at blande disse daarligere Elementer med en Del bedre, men mere robuste og selvstændige Folk. Men samtidig har denne Fodbedring af Forholdene imidlertid vist med al ønskelig Tydelighed, at før man naar frem til, at i alt Fald den altovervejende Del af Fangerne faar deres eget Rum til frivilligt Ophold og Søvn, har man ikke naaet frem til den rigtige Løsning.

En vis Ansats til „Selvstyre“ blandt Fangerne har man ogsaa, idet der paa hver af de to Belægningsafdelinger findes en „Kommission“ af Tillidsmænd for Fangerne, som har Forhandlingsret med Ledelsen om Sager vedrørende Forhold paa de respektive Afdelinger, og som har raadgivende Indflydelse paa Tilrettelægning af Studiekredse, Foredragsrækker og lignende.

Det, som i Forbindelse med en saadan aaben Anstalt interesserer mest, er vel selve det daglige Paavirkningsarbejde, og man maa ifølge Sagens Natur indrette det Maal, man har med dette Arbejde, efter de foreliggende Muligheder. Man maa derfor straks gøre sig klart, at det er saare begrænset, hvad man kan naa, med en Afsoningstid paa 5 Maaneder. Dette med Afsoningstiden, tror jeg, bliver et af de fundamentale Problemer for de aabne Anstalter, som først maa løses, og det er næppe muligt at faa en helt tilfredsstillende Løsning rent administrativt eller gennem en grundigere Sortering indenfor selve Fængselsvæsenet. Hvis man virkelig skal opnaa det at faa de rigtige Folk i det rigtige Tidsrum, maa der sikkert tages særligt Hensyn hertil i Straffeloven.

Som ved alle andre Fængsler og Afdelinger sætter man ind overfor Fangerne paa saa mange Omraader som muligt, men man kan vist sige, at Paavirkningsarbejdet væsentligst grupperer sig om Arbejdet, om Undervisning og Sport og om Forsøget paa at skabe varige Fritidsinteresser hos Afsonerne.

Man har her ca. $\frac{2}{3}$ af Fangerne anbragt ved Friluftsarbejde, og af disse er groft set Halvdelen ved lettere og Halvdelen ved tungere Arbejde. Friluftsarbejdet har i de senere Tider været vurderet meget højt indenfor Fængselsvæsenet, hvilket maaske hænger sammen med en vis Reaktion mod det gammeldags

Cellearbejde og med de gode Erfaringer, man fik, naar man fra et Cellefængsel udsendte Kolonier paa Friluftsarbejde om Sommeren. Jeg tror dog, der er en afgørende Forskel herpaa og saa paa at basere en permanent Anstalt i alt væsentligt paa groft Friluftsarbejde. Det vil, med de vidt forskellige Typer, man modtager, gaa haardere ud over det Minimum af nødvendig individuel Behandling, som man maa kræve, end jeg synes, man kan forsvare. Jeg skal ikke undervurdere dette Arbejde, jeg tror endogsaa, at det vil være af stor Betydning, at enhver Anstalt har et saadant haardt Friluftsarbejde disponibelt, men hvis det er Paavirkningen, som det i første Række kommer an paa i Fængselsarbejdet, saa kan de Goder, som opnaas gennem dette Arbejde, ogsaa overvurderes. Den fysiske Form, som et saadant Arbejde kan give, kan i mange Tilfælde være af afgørende Betydning, men hvis den bevirker en konstant Utilfredshed eller Sløvhed under Afsoningen, saa er det, der i fysisk Henseende er opnaaet, opnaaet for dyrt. En vis Tilfredshed med Arbejdet er en saa betydningsfuld Faktor under Afsoningen, at jeg tror, det vil være uklogt at anbringe Fangerne fjernere fra det, de er vant til eller interesserer sig for, end Stedet og Mulighederne gør nødvendigt. De faa Erfaringer, man endnu har herfra, synes at vise, at jo flere Muligheder en Anstalt har for varieret Arbejdsanbringelse, jo større Paavirkningschancer har den overfor Fangerne. Jeg mener ikke, at der her igennem bør aabnes Adgang for Fangerne til ligesom i Tivoli „at prøve det hele“. Tværtimod! men den farlige Ustædighed ved Arbejdet, som mærkes hos saa mange Fanger, mener jeg, man holder nede paa en naturligere Maade ved ikke at anbringe dem længere end højst nødvendigt fra Arbejde, de kender, eller som de kan gøres interesserede for. Det er meget lidt og primitivt, hvad vi har paa Anstalten her af forskellige Arbejdsmuligheder, men det kan være opmuntrende at se en Fange live op, naar han kommer til et Arbejdsomraade, hvor han er mere hjemme. Fangernes Forhold til Arbejdet bestaar jo ikke kun i den vigtigste Part, som man kan sige tager Sigte paa Fremtiden, men det er paa en lille Anstalt som denne ogsaa

stærkt vendt mod selve Forholdene her. Alle Fanger kender hinanden, og under det udbredte Fællesskab bliver det at hævde sig af uforholdsmæssig stor Betydning, og i denne Forbindelse ogsaa det at hævde sig ved Arbejdet. Man har ofte iagttaget her, at Følelsen af manglende Evner for et Arbejde har givet sig Udtryk i en dominerende og udisciplineret Holdning overfor Personalet og Medfanger, og hele denne kunstige Holdning har totalt ændret sig ved Overførelse til en anden Beskæftigelse. En Fange, som maaske er lidt daarligt udrustet og ikke besidder mange Fortrin i Retning af forskellige Færdigheder, er tit uhyre vanskeligt stillet, hvis han ogsaa paa Arbejdspladsen ligger under for de andre. Da Fællesskabet paa dette Omraade er baade ønskeligt og nødvendigt, synes ogsaa dette Forhold mig at tale for udstrakt varierende Arbejdsmuligheder. Desværre vil dette maaske betyde, at Arbejdet bliver mindre rentabelt — og man støder her atter mod den gamle og stadige Modsætning mellem det økonomiske og det hensigtsmæssige — men jeg kan dog ikke se rettere end, at hvis man nu bevæger sig ind i en Reformperiode i Fængselsvæsenet, bør der tages principiel Stilling, og Paavirkningsmulighedernes første Ret hævdes.

Som Supplement til den fysiske Træning, som Arbejdet i sig indebærer, og som en Slags Overgang mellem Undervisningen og Arbejdet med Fangernes fysiske Træning staar Gymnastikken, Sporten og Idrætten. Det er for hele Arbejdet her et meget betydningsfuldt Omraade, fordi det er et Omraade, som let fanger Interessen, og som kan blive en meget værdifuld Faktor i hele det almindelige Arbejde med Fangerne og ogsaa en Faktor i den begyndende Resocialisering, som man tilstræber. Mens Gymnastikken fortsætter hele Aaret igennem, drives Sporten og Idrætten kun i Sommerhalvaaret, og man har faaet anlagt et passende og ganske kønt beliggende lille „Stadion“, som svarer helt godt til det Format, som Sporten og Idrætten kan antage her paa Stedet. Man har ogsaa her en Mulighed for fysisk Træning, som er specielt værdifuldt for de Grupper af Fanger, som ikke direkte gennem Arbejdet modtager en stærkere Mo-

tion. Man supplerer derved Arbejdet ved Økonomi og Værksteder paa en gavnlig Maade. At der ogsaa herigennem tilføres rent pædagogiske Værdier: Sportsaand, Sans for Samarbejde og Lysten til at gennemføre en stillet Opgave m. m. behøver ikke nøjere at paapeges. Desværre er Afdelingen endnu daarligt stillet med Hensyn til Træning om Vinteren og med Hensyn til Gymnastikken i det hele taget, idet man ikke har noget egnet Lokale disponibelt til dette Formaal, men forhaabentligt afhjælpes denne Mangel indenfor en ikke altfor fjern Fremtid. Det er Hensigten snarest at faa opført en Bygning til Gymnastik og til Foredrags- og Forsamlingslokale. Mens Gymnastikken er et af de obligatoriske Fag hele Aaret rundt, er Sporten og Idrætten frivillig. Der undervises i fri Idræt 4 Timer ugentlig i 4 Maaneder, og ca. $\frac{1}{3}$ af samtlige Fanger plejer at deltage. I 1946, som var det første Aar, vi forsøgte med denne Undervisning, tog 15 % af samtlige Fanger Idrætsmærket, og i 1947 var man oppe paa 25 %. Det er maaske ikke saa imponerende et Tal, naar der jo her er Tale om lutter unge Mænd i den rigtige Alder, men det synes dog tydeligt at vise en værdifuld Interesse hos Fangerne paa dette Omraade.

Paa Grund af selve Fangekategorien har det fra Anstaltens Oprettelse været Hensigten at lade rent pædagogiske Hensyn dominere temmelig stærkt, hvorfor ogsaa Undervisningen og alt, hvad der følger dermed, er blevet en vigtig Del af Arbejdet her paa Stedet. Selve den kundskabsmeddelende Side af Sagen har naturligvis sin Betydning, — særlig hvor man er i Stand til at kontrollere Udbyttet —, men vigtigere tror jeg dog, det er, at Fangerne gennem Undervisningen bringes i Forbindelse med Problemer, Tanker og Idéer, som de ellers næppe af egen Drift vilde komme i Berøring med, og at de gennem Undervisningen og de Diskussioner og den Kontakt, som denne nødvendigt medfører, udsættes for en direkte personlig Paavirkning af de forskellige Lærere. En Paavirkning, som jeg tror, er stærkere virkende, naar den er Led i en Undervisning, end den ellers vilde være. Næsten alle i det overordnede Personale virker her som Lærere eller Vejledere, og jeg vil gerne benytte Lejligheden

til at fastslaa en erfaren Fængselsmands Udtalelse i denne Forbindelse, idet han om de aabne Anstalter udtalte, at det, der skulde erstatte Mure og Armatur, var Menneskene paa Anstalten, de rigtige Mennesker. Jo stærkere Kontakten er mellem Personale og Fanger, desto vigtigere bliver Personalets Uddannelse og stadige Udvikling. Rent praktisk tilsigter Undervisningen men Henblik paa Fangernes Fremtid: en Dygtiggørelse i Arbejdet, en almindelig Orientering og en Modvirken af de asociale Idéer og Anskuelser, de eventuelt maatte være i Besiddelse af. I Forbindelse med første Punkt — Dygtiggørelse i Arbejdet — undervises i Dansk, Regning, Arbejdskundskab, Teknik og Erhvervslære samt i Landbrugskundskab og Gartneri for de Fanger, som specielt kunde tænkes at faa Nytte af disse Fag. I Forbindelse med de to sidste Punkter: — Almindelig Orientering og Resocialisering — undervises i Samfundslære, Geografi, Historie og Litteratur. Fangerne er inddelt i tre Hold efter Kundskab og Intelligens, saaledes at man efter Holdets Art kan lægge Tyngdepunktet enten i Elementærfagene eller i de mere specielle Fag. Hver Fange har 6—8 Timers obligatorisk Undervisning om Ugen. Størst Timeantal ofres paa Arbejdskundskab, Erhvervslære og Teknik, som medfører en Del skriftligt Arbejde og Tegnearbejde, som laves i Fritiden, ligesom man gennem speciel Kartoteksordning af Opgavesæt søger at sætte ind overfor Fangerne med en Undervisning, der svarer til deres Intelligensniveau. Som Led i Undervisningen benyttes Smalfilm og Skoleradio i ret udstrakt Grad, men dog ikke i en saadan Grad, at Selvvirksomheden ikke stadig er det bærende Princip. Undervisningen i Landbrugskundskab og Gartneri, som ledes af de respektive Værkmestre i disse Fag, drives i nærmest mulig Tilknytning til disse Fags Udførelse paa Arbejdspladsen. Til den obligatoriske Undervisning kommer i Vinterhalvaaret den frivillige Undervisning, Studiekredse, Foredragsaftener, Diskussionsaftener og Sangaftener, og det bør vel ogsaa i denne Forbindelse nævnes, at for $\frac{1}{3}$ af Fangerne optager deres Brevskole meget af Fritiden. De frivillige Undervisningsfag om Vinteren er væsentligt Sløjd og Sprog, og hvert Sprogkursus af-

sluttes med en lille højtidelig „Eksamen“. Foredragsaftenerne, af hvilke der forekommer 1—2 om Maaneden, er tænkt som en videre Orientering i Dagens aktuelle Spørgsmaal, og saa vidt muligt tilkaldes Specialister udefra. Man benytter sig især af, at Afdelingen er Medlem af Folkeuniversitetsforeningen. Den frivillige Aftenundervisning danner Overgangen mellem „Skolen“ og de egentlige Fritidssystemer. Disse Fritidssystemer er meget varierende og skifter med Fangebelægget, alt efter som den ene eller anden Interesse dominerer, idet Fangerne her gensidigt paavirker hinanden stærkt. Undertiden kan det være Modelbyggeri eller Flettearbejder, undertiden kan det være Skak eller et andet Spil, som præger Interessen. For Tiden synes netop Skak at beherske Fritiden. Der foranstattes Turneringer, der spilles Simultanskak, og der drives en hel Del Skakspil pr. Korrespondance, idet man er blevet Medlem af Dansk Arbejder Skakforbund. En Overbetjent ved Afdelingen, som er usædvanlig fin Skakspiller, leder hele dette Arbejde og sætter det i System. Der gives paa dette Fritidsomraade saa frie Tøjler som muligt, og enhver gavnlig eller uskadelig Fritidsbeskæftigelse støttes og opmuntres, saa vidt man kan, men først og fremmest lægger man an paa at stimulere saadanne Interesser, som kan vare og fortsættes efter Løsladelsen, helst i Klubber og Foreninger, idet Fangerne paa saadanne Steder tit kan skaffe sig et lidt ændret socialt Miljø, som kan virke gavnligt og stimulere en eventuel Opdrift. Det vil føre for vidt at komme ind paa Detailler paa dette Omraade, men det bør dog anføres, at en meget generende Hindring for hele dette Arbejde er Fangebelæggets meget hurtige Skiften. Med en gennemsnitlig Afsoningstid paa 5 Maaneder kan der kun blive ca. 135 Undervisningstimer pr. Fange, hvilket i Almindelighed maa skønnes at være for lidt.

Som Støtte for Undervisningen og hele det dermed følgende Arbejde disponerer man over et lille Bibliotek paa i alt 1203 Bind. Heraf er de 800 Bind Skønlitteratur, mens de 403 Bind er Faglitteratur. I Faglitteraturen indgaar desuden et nødtørftigt Haandbibliotek paa et halvt Hundrede Bind. Hertil kom-

mer dog, at man gennem en Ordning med Centralbiblioteket i Silkeborg modtager et saakaldt „Vandrebibliotek“ ca. hver 3. eller 4. Maaned efter eget Behag. Dette Bibliotek bestaar af 100 Bind Skønlitteratur efter eget Valg, og ligesaa meget Faglitteratur, som man ønsker. Man har her igennem en meget bekvem og billig Maade, hvorpaa man er i Stand til at sætte Fangerne i Forbindelse med den allernyeste Litteratur. I Aaret 1946—47 var Udlaanet her paa i alt 2411 Bind, hvilket udgør gennemsnitligt Udlaan paa 37 Bind pr. Fange aarligt. Det tilsvarende Tal var samme Aar for Silkeborg Centralbiblioteks Vedkommende 22 Bind pr. Laaner, hvilket sikkert saa nogenlunde angiver Afsontringens Indflydelse paa Læselysten. Der er for hver Fange Udlaan en Gang ugentlig, der er direkte Adgang for Fangerne til Reolerne, og foruden et kort, vejledende Resumé for hvert Nummer i Kataloget er Læreren selv til Stede ved Udlaanet, saaledes at enhver fornøden Vejledning angaaende Udlaanet skulde være forhaanden. Da Hovedparten af Fangerne er ganske uvante med at gaa paa Bibliotek og uden større boglig Kendskab, kan en kyndig, men forsigtig Vejleder faa en meget stor og betydningsfuld Indflydelse paa Fangernes Læsning.

Inden jeg slutter Omtalen af denne Side af Paavirkningsarbejdet, bør vel lige omtales de Underholdninger og Festligheder, som arrangeres for Fangerne. Halvt som Undervisning og halvt som Underholdning har man Sangaftenerne om Lørdagen. Almindeligvis grupperes Sangaftenen om et bestemt Emne, og Gennemgangen støttes enten ved Oplæsninger eller ved Gramofonplader. I Forbindelse med Højtiderne har der ligesom af sig selv dannet sig forskellige Traditioner: om Julen Film og en Amatør Teaterforestilling, arrangeret af Fangerne selv. Man har hidtil paa dette Omraade kastet sig over værdifuldere, moderne Opgaver i forskellig Genre, noget i Retning af Forestillinger paa Forsøgsscener. I Paasken eller Pinsen plejer man at have Koncert og ved Midsommertid foranstalles i Regelen paa den dertil indrettede Festplads, man har, et Møde i Forbindelse med en Friluftskoncert, og der sluttes af med Sct. Hans Baal.

Stiller man nu det nærliggende Spørgsmaal, om man paa Fangerne mærker nogen Virkning af hele dette Arbejde, er det saare vanskeligt at give et generelt Svar, og det synes mig umuligt at give andet end en omtrentlig og skønsmæssig Vurdering af Fangernes Modtagelighed. Efter en saadan Vurdering kan man vistnok anslaa, at lidt under $\frac{1}{3}$ almindeligvis er positivt indstillet overfor Behandlingen, og ligeledes lidt under en Trediedel negativt indstillet, mens den mellemliggende Gruppe maa karakteriseres som neutral. Modtageligheden varierer ogsaa stærkt i Styrke under Afsoningen. For de allerfleste gælder det, at den er størst i Begyndelsen, men aftager saa undertiden gradvis og undertiden ret pludseligt hen imod Løsladelsen. En Del af Fangerne, som saa nogenlunde svarer til den positivt indstillede Trediedel, bevarer Modtageligheden under hele Afsoningen, og hos et lille Mindretal kan man iagttage en modgaaende Retning, saaledes at man kan sige, at Modtageligheden vokser hen imod Afsoningstidens Ophør. Modtageligheden modvirkes jo i det daglige noget af Fællesskabet, og de frie Forhold bevirker, at der opstaar flere Berøringsflader og dermed ogsaa flere Gnidningspunkter mellem Fangerne og Personalet og mellem Fangerne indbyrdes. — Det er paa sin Vis behageligere at afsone paa aaben Anstalt, fordi man har flere personlige Udfoldelsesmuligheder, men det er ogsaa paa sin Vis vanskeligere, fordi dette stiller større Krav til den enkelte i Retning af Hensyntagen, Selvbeherskelse og Selvdisciplin. Man maa derfor vente en noget anden Reaktionsmaade fra Fangernes Side her end f. Eks. i et Cellefængsel. Dette har da ogsaa været ganske tydeligt lige fra Starten, og afspejler sig i de disciplinære Forhold. I Aaret 1945 havde man i alt her paa Anstalten 153 Disciplinærstraffe (heraf var dog kun 18 af lidt alvorligere Karakter) med et Gennemsnitbelæg paa 75—80 Fanger. Til Sammenligning havde man paa Statsfængslet i Horsens Aaret før 185 Disciplinærstraffe med et gennemsnitligt Fangebelæg paa 500. Maaske er Sammenligningsgrundlaget ikke videre godt, men Forskellen er dog saa iøjnefaldende, at jeg vil mene, at den maa skyldes en Forskel i Fangernes Reak-

tionsmaade. Det maa vel anses for en naturlig Sag, at de friere Forhold afføder flere Gnidninger, men de er paa den anden Side ogsaa af mere naturlig Beskaffenhed, saaledes at man paa en aaben Anstalt maaske har Mulighed for at danne sig et mere nøgternt Billede af Fangens Forhold til Omgivelserne. Det har været ganske interessant at iagttage, at de disciplinære Forseelser her har aftaget om Sommeren og tiltaget om Vinteren, hvor Pladsforholdene er daarligere, og man kan derfor tænke sig, at en Forbedring af de rent lokale Pladsforhold ogsaa vil føre til en Forbedring i de disciplinære Forhold, selv om det maaske ikke vil faa nogen afgørende Indflydelse. De friere Afsoningsforhold synes derimod ikke at spille nogen større Rolle med Hensyn til Undvigelse. Af de 900 Fanger, som har afsonet Straf her i Løbet af de 4 Aar, Anstalten har bestaaet, er der ialt undveget 21 Fanger til Dato. 5 af disse Undvigelse stod direkte i Forbindelse med Forholdene under Besættelsen, saa selve dette Undvigelsesproblem kan ikke siges at have nogen alvorlig Karakter. Rent fængselsmæssigt vil jeg mene, at Spørgsmaalet om Fraternisering med civile og Følgerne heraf kan være alvorligere, men endnu har man kun haft ganske enkelte Tilfælde af den Art.

Med Hensyn til Resultater og eventuelt Recidiv herfra kan man paa nuværende Tidspunkt endnu ikke danne sig noget skarpt Billede. For Tiden er Forholdet det, at lidt under Halvdelen af Fangerne, som anbringes her, løslades paa Prøve, men man begyndte ikke paa Prøveløsladelse herfra før i Slutningen af 1944, saa Materialet er endnu for lille til, at der kan bygges nogen statistisk Beregning herpaa. Ved en Gennemgang af de faa, som har endt deres Prøvetid, og de ca. 200, som endnu er under Tilsyn, synes det, som om lidt over Halvdelen er virkelig godt i Gang i fast Arbejde, ca. $\frac{1}{4}$ klarer sig saa nogenlunde og lidt under $\frac{1}{4}$ er afgjort tvivlsomme. De, der derimod er løsladt efter endt Straf, har man ikke herfra haft nogen Mulighed for at følge med Bestemthed, og nogen Recidivprocent for deres Vedkommende, som er af Værdi, har man ikke her kunnet fastslaa endnu. Det er muligt, at den Recidiv-

procent, som en Gang kan fastslaas, er ugunstigere, end man nu haaber, men det er ogsaa for mig et Spørgsmaal, om man har Lov til at stille Forholdet saadan op, at naar man ofrer det og det og gør saa eller saa meget, saa maa man vente det eller det Resultat. Sociale Institutioner er som Led i selve Kulturlivet underkastet samme Udvikling som dette, og der er for mig at se en naturlig Udvikling fra det 19. Aarhundredes Cellefængsel og til de aabne Anstalter i vore Dage. Ikke i den Forstand, at jeg mener, at man hermed har fundet en endelig Løsning, men i den Forstand, at man her har et nødvendigt og uundværligt Supplement til de øvrige varierende Anbringelsesmuligheder, som et nyere Syn paa Begrebet Straf i sig selv medfører.